13/05/2023

Αρχιεπίσκοπος Κύπρου: Η διαχρονική προσφορά της Εκκλησίας προς το Έθνος και τον Κυπριακό Ελληνισμό

Αυτοκέφαλες Εκκλησίες / Εκκλησία της Κύπρου

Διαβάστε μια παλαιότερη ομιλία του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Γεωργίου ως Μητροπολίτη Πάφου στην επετειακή εκδήλωση με θέμα «Εθνική Παλιγγενεσία 1821-2021» που παραχώρησε το πρωί του Σαββάτου 12 Ιουνίου 2021, στο Μέγα Συνοδικό τής Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Ο Μακαριώτατος ανέφερε μεταξύ άλλων πως “μετρούμε, ήδη

σαράντα επτά χρόνια από τον εφιαλτικό πρόλογο της μεγάλης εθνικής τραγωδίας και βρίσκουμε το συνολικό άθροισμα τόσο μεγάλο και βαρύ που να μην επιτρέπει την παραμικρή εκτροπή από τον επιβαλλόμενο αγώνα για την ελευθερία, τη σωτηρία και τη δικαίωση του Κυπριακού Ελληνισμού. Γι'αυτό με στεντόρεια φωνή και με εκκλησιαστική ορολογία βροντοφωνάζουμε: Όσοι Έλληνες προσέλθετε. Οι μηδίζοντες προέλθετε! Μή τις των Λεβαντίνων"!

Η ομιλία του Αρχιεπισκόπου Κύπρου:

Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος στο έργο του «Ο Χριστιανισμός και η εποχή μας», προβαίνει σε μια καίρια, φιλοσοφική, διαπίστωση: «Οι Έλληνες,» λέει, «δεν ξεκίνησαν από την αρχή του κόσμου, από τη «Γένεση», ξεκίνησαν από τον εαυτό τους, από τη συνείδηση. Δεν ξεκίνησαν από το «γενηθήτω» του Θεού. Ξεκίνησαν από το «γνώθι σ'αυτόν». Δεν ξεκίνησαν από την άβυσσο και το σκότος, από το «αόρατο και ακατασκεύαστο»· ξεκίνησαν από το ορατό, το απτό και το φωτεινό, από το γεωγραφικά δεδομένο και λογικά ή αισθητά συλληπτό. Η μυθολογία τους δεν ήταν πίστη· ήταν άσκηση νου, παιδεία.

Νομίζω, πως αυτό που θέλει να τονίσει ο συγγραφέας είναι ότι η έντονη θρησκευτικότητα των αρχαίων Ελλήνων, που τη βλέπουμε σε κάθε πράξη του καθημερινού τους βίου, καθώς και στην πνευματική τους παραγωγή και στη φιλοσοφία τους, ήταν συνειδητή· πάμπολλα τα παραδείγματα από τη ζωή και την Ιστορία τους. Ξεκινούν τις πολεμικές επιχειρήσεις τους, όπως την εκστρατεία στην Τροία, με θυσίες στους θεούς τους. Ο Όμηρος επικαλείται τη θεά για να τραγουδήσει την μήνιν του Αχιλλέα. Στους πολεμικούς παιάνες τους καλούνται να αγωνισθούν για να ελευθερώσουν ή να διαφυλάξουν ελεύθερα, «θεών πατρώων έδη». Οι ναοί προς τους θεούς τους, μαρτυρούν μέχρι σήμερα την ευσέβειά τους. Ο Παρθενώνας, στο κλεινόν άστυ, ο ναός της Αρτέμιδος στην Έφεσο, ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο. Αυτήν την ευσέβεια διαλαλεί κι ο Παύλος για τους Αθηναίους, βλέποντας «κατείδωλον ούσαν την πόλιν».

Θεοσεβής και φιλόθρησκος ο Έλληνας, ακόμα και υπό την κυριαρχία του δωδεκαθέου, υπήρξε περισσότερο θεοσεβής στη θρησκεία της αγάπης. Όταν ο ελληνικός λαός απηλλάγη της πλάνης των ειδώλων και ελάτρευσε τον μόνον αληθινό Θεό, η νέα θρησκεία προσέλαβε παλαιά στοιχεία του βίου των Ελλήνων και εδημιουργήθη, έτσι, νέος χαρακτήρας του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος δεν

νοείται χωρίς τον Χριστιανισμό και την Εκκλησία. Είναι αδύνατο στον Έλληνα να ζήσει χωρίς Χριστό.

Όταν μελετούμε τη συνάντηση Χριστιανισμού και Ελληνισμού, βλέπουμε τι πρόσφερε ο ένας στον άλλο. Κι όσο είναι αλήθεια ότι ο Ελληνισμός πρόσφερε στον Χριστιανισμό τη γλώσσα του, τη φιλοσοφική ορολογία και στοχασμό του, καθώς και τη δημοκρατική οργάνωση στην εκκλησιαστική διοίκηση, είναι το ίδιο αλήθεια ότι και ο Χριστιανισμός έδωσε εξίσου σημαντικά στοιχεία στον Ελληνισμό: Του έδωσε, πρώτα, ύλη προς διανόηση. Οι μεγάλοι φιλόσοφοι και οι λυρικοί ποιητές σταματούν μέχρι την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο Ελληνισμός φαινόταν να είχε αναστείλει την ορμή της πνευματικής του δημιουργίας. Έρχεται, λοιπόν, ο Χριστιανισμός και δίνει νέες ιδέες, νέες ηθικές αρχές, νέο πνευματικό πλούτο, αναζωογονώντας και πάλι την Ελληνική πνευματική παραγωγή. Έδωσε, ύστερα, ο Χριστιανισμός στον Ελληνισμό τον ανθρωπισμό τού Ευαγγελίου και του ενεφύσησε το οικουμενικό πνεύμα των αρχών και ιδανικών του. Του έδωσε και το ηρωϊκό πνεύμα της θυσίας του σταυρού.

Οι Έλληνες, βέβαια, είχαν παράδοση στο να θυσιάζουν τη ζωή τους για την πατρίδα. Μαραθώνας, Σαλαμίνα, Θερμοπύλες, είναι ενδεικτικά παραδείγματα τέτοιας θυσίας και πριν τον Χριστό. Το Ελληνικό αυτό πνεύμα, όμως, μεταπλάττεται μέσα στη μήτρα του Χριστιανισμού, με τη γόνιμη σκέψη και τη μεταφυσική θεμελίωση των Ελλήνων Πατέρων και την ασκητική παράδοση της Χριστιανικής Ανατολής. Μέσα απ’ αυτόν τον συγκερασμό και μ’ αυτή τη διασταύρωση, έχουμε την ταύτιση της εθνικής και της Χριστιανικής συνείδησης και την ανάδειξη της θυσίας υπέρ πίστεως και πατρίδος ως της μέγιστης καταξίωσης του ανθρώπου.

Έτσι συνέβη κι αυτό το μοναδικό: Η Ελληνική Ιστορία να είναι μία και συνεχής, κι έτσι να την αντικρύζουμε, χωρίς κανένα ρήγμα ή κενό, και να την αποδεχόμαστε με υπερηφάνεια, είτε την ενέπνεε το δόρυ της Παλλάδος είτε την οδηγούσε η ευλογία της Παναγίας και η Χάρη του Σταυρού.

Για τους Έλληνες η Ορθοδοξία απέβη κάτι παραπάνω από θρησκευτικό δόγμα. Κατέστη το πνευματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκφραζόταν η εθνική τους συνείδηση, ολόκληρος ο κόσμος τους, που σε καιρούς συμφορών έκλεινε μέσα του το ένδοξο παρελθόν και τις ελπίδες της απολύτρωσης. Έγινε, κατά τον Παπαδιαμάντη, η σπονδυλική στήλη του εθνικού σώματος.

Η ευεργετική προσφορά και οι ποικίλες υπηρεσίες της Εκκλησίας προς την κοινωνία και το Έθνος, τόσο σε καιρούς ευημερίας, όσο και σε καιρούς συμφορών,

κατέστησαν έκδηλες πολύ νωρίς. Ο Χριστιανισμός εμπνέει ένα ήθος αποτρεπτικό της ολίσθησης προς την κυριαρχία των ελασσόνων επί των μειζόνων. Και αυτό συνέτεινε ώστε το έθνος να επιζητήσει όχι τα υλικά, αλλά τα πνευματικά αγαθά, με κορυφαίο την ελευθερία. Μέσα στην Εκκλησία στερεώνεται η οικογένεια, καλλιεργείται η παράδοση, κρατύνεται το ήθος, διασώζεται αμόλυντη η γλώσσα μας. Είναι μήπως αμελητέα η προσφορά αυτή;

Κι ακόμα, η Εκκλησία, με το ηθικό μεγαλείο της και την γοητεία που εξασκούσε στις καρδιές των πιστών τέκνων της, κατόρθωνε πάντοτε, στους κρίσιμους καιρούς, να εμπνέει την πίστη στην επικράτηση του δικαίου, την ελπίδα για τη δικαίωση της φυλής και το θάρρος για τη νίκη στους αγώνες. Κατόρθωνε και να εμψυχώνει τους αγωνιστές, αναδεικνύοντάς τους ήρωες, εμβιβάζοντάς τους τη βέβαιη πεποίθηση ότι το αίμα, που πρόσφεραν αφειδώλευτα στην πατρίδα, θα πότιζε και θα καθιστούσε καλλίκαρπο το δέντρο της ελευθερίας.

Οι υπηρεσίες της Εκκλησίας προς το έθνος δεν υπήρξαν απλώς υπηρεσίες λόγων. Υπήρξαν, κυρίως, υπηρεσίες έργων. Η Εκκλησία δεν άσκησε απλώς φιλανθρωπία, δεν ευεργέτησε με συσσίτια και ελεημοσύνες. Έκαμε κάτι πολύ δυσκολότερο και σπουδαιότερο: Τροφοδότησε και συντήρησε, με πάμπολλες θυσίες των λειτουργών της, το εκκλησιαστικό και συνάμα το εθνικό φρόνημα των Ελλήνων. Και σε καιρούς ελευθερίας, αλλά και σε χρόνους δουλείας. Αν, στον Ελληνικό χώρο, η εθνική συνείδηση ουδέποτε εσίγησε, ακόμη και υπό τας πλέον καταθλιπτικάς συνθήκας δουλείας, είναι γιατί την κρατούσε ζωντανή και ενεργό η Εκκλησία.

Ο Έβελιγκ, καθηγητής της Βυζαντινής και νεώτερης ελληνικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο του Λέιδεν της Ολλανδίας, λέει ότι ο Χριστιανισμός εδημιούργησε «την του ελληνικού έθνους ενότητα, την οποία ουδεμία πολιτική είχε κατορθώσει μέχρι τότε να πραγματοποιήσει».

Και ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος έχει τη γνώμη ότι χωρίς την πνευματική επανάσταση του Χριστιανισμού μέσα στον ελληνικό χώρο, «το όνομα της Ελλάδος δεν ήθελεν, ίσως, υπάρχει σήμερον ή εντός βιβλιοθηκών και εις σοφών τινων αναμνήσεις».

Ο Ρώσος θεολόγος π. Γ. Φλωρόφσκι, κρίνοντας τη σημασία της Ορθοδοξίας για τον Ελληνισμό αποφαίνεται: «Ο Ελληνισμός έχει αποκτήσει αιώνιον χαρακτήρα μέσα στην Εκκλησίαν. Έχει ενσωματωθεί εις την σάρκα της, έχει γίνει αιωνία κατηγορία της Χριστιανικής υπάρξεως».

Στην Κύπρο, ιδιαίτερα, η Ορθοδοξία λειτούργησε και ως ασπίδα προστασίας και διεφύλαξε την πολιτιστική και εθνική ταυτότητα του κυπριακού λαού. Παρά τις

συνεχείς ξένες κατακτήσεις και τη διακυβέρνηση της Κύπρου, για οκτώ αιώνες, από διάφορους κατακτητές, η Εκκλησία δεν άφησε τον λαό να αφομοιωθεί από τους κατακτητές του. Ο Κυπριακός Ελληνισμός εσώθη πάντοτε διά της Εκκλησίας του. Γι'αυτό και τα τελευταία δύο χιλιάδες χρόνια, η Ιστορία του Ελληνισμού της Κύπρου είναι η Ιστορία της Εκκλησίας μας. Ο τύχες της είναι και τύχες του. Οι θυσίες της είναι θυσίες του. Η χαρά της είναι πάντοτε και η χαρά του. Αυτή διέσωσε την ελληνική γλώσσα και διεφύλαξε κατά τους μακρούς αιώνες της δουλείας τον ελληνικό λαό συσπειρωμένο κάτω από τις πτέρυγές της.

Η Ιστορία της Εκκλησίας της Κύπρου σ' όλη τη διάρκεια του δισχιλιετούς βίου της είναι η Ιστορία των Ελλήνων Κυπρίων που αγωνίζονται συνεχώς να διατηρήσουν ό,τι ιερό έχουν: Την ορθόδοξή τους πίστη, την ελληνική τους γλώσσα και την εθνική τους συνείδηση. Μα και να ανακτήσουν ό,τι πρόσκαιρα έχασαν: Την εθνική τους ελευθερία.

Έχοντας το κύρος του Αυτοκεφάλου, λόγω της Αποστολικότητας και της αγιότητας του βίου της, και περιβεβλημένη με ειδικά αυτοκρατορικά προνόμια, λόγω και της ακριτικής – μέσα στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία – γεωγραφικής θέσης της νήσου, η Εκκλησία μας ταύτισε, κυριολεκτικά, τις τύχες της με τις τύχες του ποιμνίου της. Τον 7^{ο} αιώνα ο Αρχιεπίσκοπος και η Ιεραρχία ακολουθούν το ποίμνιό τους στα μέρη της Κυζίκου, στον Ελλήσποντο, φεύγοντας τις επιδρομές και τις δηώσεις των Αράβων, σε ένα αγώνα φυσικής επιβίωσης. Απόηχος εκείνης της μετοικεσίας είναι ο τίτλος του Προκαθημένου της Κυπριακής Εκκλησίας, ως Αρχιεπισκόπου Νέας Ιουστινιανής και πάσης Κύπρου. Λίγο αργότερα, τον 9^{ο} αιώνα, ο επίσκοπος Χύτρων, Άγιος Δημητριανός, ακολουθεί εκουσίως το αιχμαλωτισθέν ποίμνιό του στα μέρη της Μεσοποταμίας και το στηρίζει. Οι συνεχείς προσπάθειές του και ο υποδειγματικός βίος του, πείθουν τον ηγεμόνα να επιτρέψει τον επαναπατρισμό.

Στους δύσκολους αιώνες της Λατινοκρατίας, που εκτείνεται από το 1191 μέχρι το 1570, ο αγώνας ήταν σκληρός, κι όπως συνήθως, διμέτωπος. Ήταν αγώνας για την ανάκτηση της εθνικής ελευθερίας αλλά και την προάσπιση της Ορθόδοξης πίστης. Η διοικητική δομή της Αυτοκεφάλου Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου εξαρθρώθηκε και η ιεραρχία της κατελύθη. Από τις 14 επισκοπές της, καταργήθηκαν οι 10. Κάτω όμως κι απ' αυτές, τις πιο αντίξοες συνθήκες, η Εκκλησία κράτησε άσβεστο το φως της εθνικής αυτοσυνειδησίας, προφυλάσσοντάς το από τους παπικούς μισσιοναρίους που, δρώντας ύπουλα, απέδιδαν τα δεινοπαθήματα του τόπου και του λαού στ' αμαρτήματα της Ορθοδοξίας και επιχειρούσαν τον εκλατινισμό.

Από τις πολλές, αλλά ανεπιτυχείς, λόγω της σκληρής διακυβέρνησης των Φράγκων, επαναστάσεις, αναφέρω μόνο την επανάσταση του βασιλιά Αλέξη που έγινε το 1427. Άξιο αναφοράς είναι επίσης, από την περίοδο αυτή, το φρικτό μαρτύριο των 13 μοναχών της Καντάρας, το 1231. Υπέστησαν κι οι 13, πολύμηνα βασανιστήρια. Δέθηκαν στις ουρές αλόγων που τους περιέφεραν στους δρόμους της Λευκωσίας και τέλος υπέστησαν τον διά πυράς θάνατο. Αμάρτημά τους το ότι παρέμειναν Ορθόδοξοι και αρνούνταν να εκλατινιστούν. Έγιναν, όμως παράδειγμα προς μίμηση στους Ορθοδόξους της Κύπρου. Αν αυτοί εκλατινίζονταν, είναι σίγουρο πως θα τους ακολουθούσαν κι άλλοι πολλοί και το εθνικό αισθητήριο, που ταυτιζόταν με την Ορθόδοξη πίστη τους, θα αμβλυνόταν.

Παρόλο που δεν υπάρχει δουλεία καλή ή επιθυμητή, και παρόλο που όλοι οι κατακτητές είχαν ως μέλημά τους τη διαιώνιση της κυριαρχίας τους και τον αφελληνισμό του τόπου, που επιχειρούσαν με κάθε τρόπο, εντούτοις θεωρείται, πως η χειρότερη κατάσταση, την οποία εβίωσαν όλα τα ελληνικά μέρη, υπήρξε η Τουρκική υποδούλωση. Η Εκκλησία αντελήφθη αμέσως τον μεγάλο κίνδυνο. Είχε να κάμει με κατακτητή που βρισκόταν σε ημιβάρβαρη κατάσταση, με κατακτητή που αρνείτο να εκπολιτιστεί, που εκυριαρχείτο από κατώτερα ένστικτα.

Πριν, υπήρχε το ελεύθερο ελληνικό βυζαντινό κράτος, που παρόλη τη συρρίκνωσή του, συνιστούσε πηγή ελπίδας για τους Κυπρίους. Στην Τουρκοκρατία και την Αγγλοκρατία, που ακολούθησε, η Εκκλησία ήταν ο μόνος οργανωμένος εθνικός φορέας στήριξης των υποδούλων κι η μόνη ελπίδα τους. Γι’αυτό κι αμέσως μετά την κατάλυση της αυτοκρατορίας, η Εκκλησία ανέλαβε τις βαρύτατες ευθύνες της.

Τα σύμβολα της αυτοκρατορίας τα κράτησε η Εκκλησία και τα διατήρησε, με κάθε θυσία, μέσα στους μαύρους αιώνες της σκλαβιάς. Μέσα σ’αυτούς τους φοβερούς αιώνες, αυτή στάθηκε το πνευματικό και εθνικό κέντρο της μαρτυρικής φυλής. Εναντίον των αρχηγών της ξεσπούσε κάθε επίθεση του κατακτητή. Και σωστά έχει λεχθεί πως, σε πολλές κρίσιμες ώρες, το ράσο στάθηκε η εθνική σημαία του Ελληνισμού. Πάνω από τον σκλαβωμένο λαό άπλωσε τα φτερά της παρήγορα η Εκκλησία.

Στην Κύπρο, λόγω της απόστασης της νήσου από το εθνικό κέντρο και τα άλλα ελληνικά μέρη, η Εκκλησία πίστευε, πάντοτε, πως μια ασφυκτικά στενή σχέση με τον Ελλαδικό χώρο ήταν η απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωση του ελληνισμού στον τόπο. Κι ήξερε αυτή τη γνώση να την μετατρέπει σε πράξη· να πείθει, να συσπειρώνει και να υλοποιεί τους στόχους της. Κι εδώ έγκειται η μεγάλη, η αξεπέραστη υπηρεσία της προς τον κυπριακό λαό. Συνέβαλε ουσιαστικά στη διατήρηση της ταυτότητας και της ιδιοπροσωπίας του Κυπριακού

Ελληνισμού, σ’όλους τους αιώνες της κατοχής και ιδιαίτερα της τουρκικής κατάκτησης. Έγινε μια νέα προβατική κολυμβήθρα, στα νερά της οποίας πραγματώθηκε πολλάκις, κι όχι μόνο μια φορά, το θαύμα της διάσωσης της εθνικής αυτοσυνειδησίας. Λειτούργησε ως χώρος συναδέλφωσης των τέκνων της και ως χώρος αντίστασης κατά των κατακτητών. Με τη λατρεία, τις πανηγύρεις, τα έθιμά, τους οικογενειακούς θεσμούς κράτησε γερά, γύρω της, τον υπόδουλο λαό.

Η λειτουργική ζωή, η ορθόδοξη λατρεία, η οποία ανέδιδε πνοή καρτερίας, ελπίδας και εσωτερικής χαράς, εξισορροπούσε σε μεγάλο βαθμό την καταπίεση του αλλόθρησκου κατακτητή. Το κοινό ποτήριο της Θείας Μεταλήψεως ένωνε τους Χριστιανούς με τον Χριστό, αλλά και διαχρονικά και υπερχρονικά με την επίγεια, την στρατευομένη και την ουράνια, τη θριαμβεύουσα Εκκλησία, κι έτσι ένιωθαν ότι ανήκαν κάπου αλλού, εκεί που δεν έφτανε η εξουσία του Τούρκου δυνάστη.

Συνάμα η Εκκλησία υποβοήθησε κάθε εξέγερση κατά του κατακτητή, όταν διαφαινόταν έστω και αμυδρά, πιθανότητα επιτυχίας. Θα ’πρεπε ο λαός να μην περιπέσει στον ραγιαδισμό και να μην καταντήσει στην απλή επιβίωση. Αναφέρουμε ενδεικτικά τις προσπάθειες που έγιναν από την Εκκλησία στις αρχές του 17ου αιώνα, προς τον δούκα της Σαβοΐας όπως βοηθήσει «εις την απελευθέρωσιν του τόπου από τα χέρια του τυράννου». Επαναστατικά κινήματα συνταράσσουν το νησί κατά τα έτη 1607, 1764 και 1765. Το 1794 με υποκίνηση και βοήθεια του ηγουμένου της Μονής Χρυσορρογιάτισσας, στην Πάφο, γίνεται ανακατάληψη βεβηλωθέντος ναού και αναπτερώνεται, έτσι, το ηθικό των Χριστιανών. Αμείλικτοι όμως οι Τούρκοι καταπνίγουν τόσο τη στάση αυτή όσο και άλλες που επιχειρήθηκαν, στο αίμα.

Δεν υπήρξε κίνημα απελευθερωτικό χωρίς να βρίσκεται πίσω η Εκκλησία. Δεν υπήρξε εξέγερση στην οποία να μην είχαν παίξει ενεργό ρόλο κληρικοί και μοναχοί. Ούτε και στο ΄21 θα φτάναμε αν δεν υπήρχε η Εκκλησία. Χωρίς αυτή, χωρίς το κρυφό Σχολειό, χωρίς το ράσο και την αδιάκοπη λειτουργική ζωή δεν θα υπήρχε το ΄21.

Αν υπάρχουμε σήμερα ως Ελληνική Φυλή είναι γιατί κρατηθήκαμε από τον θεσμό της Εκκλησίας όλα αυτά τα χρόνια. Δεν θα’ βρισκε κανείς αρχή και τέλος, αν προσπαθούσε να απαριθμήσει τους εθνικούς ήρωες της Εκκλησίας μας. Από το πλήθος των ιερέων που σφαγιάστηκαν στην Κωνσταντινούπολη και σ’όλη την Ανατολή, προ και κατά την υποδούλωση του Βυζαντινού Ελληνισμού, μέχρι τον πρωτομάρτυρα Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄ και μέχρι τους εθνομάρτυρες της Κύπρου του 21. Κι από τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό μέχρι τον άγιο Χρυσόστομο

Σμύρνης. Όλοι αυτοί έγγραψαν, με το αίμα τους, το «πιστεύω» της εθνικοθρησκευτικής μας ενότητας. Η Ιστορία μας είναι μια Ιστορία γεμάτη από αιματωμένα άμφια, εμπρησμένες εκκλησίες, βεβηλωμένα εικονίσματα.

Παράλληλα στους ασέληνους αιώνες της Τουρκικής δουλείας, η Εκκλησία ανέλαβε και τη βαρύτατη αποστολή της διατήρησης και διάδοσης, ανάμεσα στο ποίμνιό της, της ελληνικής γλώσσας και, γενικότερα, της ελληνικής παιδείας. Ήταν κι αυτός ένας, άλλος, δύσκολος, αγώνας, αποφασιστικής σημασίας, για την επιβίωση του έθνους. Καταλάβαινε, η Εκκλησία, πως η ελληνική γλώσσα είναι βασικός παράγοντας διά του οποίου εκδηλώνεται η εθνική αυτοσυνειδησία. Κι οι Έλληνες της Κύπρου θα παρέμεναν Έλληνες αν μιλούσαν ελληνικά. Εξάλλου η ελληνική γλώσσα ήταν ο αρραγής συνδετικός κρίκος της Ιστορίας του έθνους μας, μιας ιστορίας πέραν των 35 αιώνων. Ήταν η γλώσσα του Ομήρου και του Σοφοκλή, αλλά και του Παλαιολόγου και του Ρήγα Φεραίου. Μιλώντας Ελληνικά θα συνειδητοποιούσαν, οι υπόδουλοι, ποιοι ήταν οι πρόγονοί τους και πώς θα’πρεπε να συμπεριφερθούν ως άξιοι απόγονοί τους.

Έτσι, αρχίζουν από τον 18^{ο} αιώνα να δημιουργούνται, από την Εκκλησία, τα πρώτα σχολεία για στοιχειώδη εκπαίδευση, κυρίως γλωσσική, σε πόλεις και χωριά. Στη συντριπτική πλειοψηφία τους κληρικοί ήταν κι οι δάσκαλοι, ιερείς ή μοναχοί. Κύριο σταθμό στον τομέα αυτό αποτελεί η κατά το 1812 ίδρυση, από τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, της «Ελληνικής Σχολής» που εξελίχθηκε αργότερα στο σημερινό Παγκύπριο Γυμνάσιο. Η Σχολή «θα βοηθούσε στην καλυτέρευση των ηθών», όπως κατά λέξη αναφέρεται στο πρακτικό σύστασής της. Μα ο ρόλος της δεν θα σταματούσε εκεί. Θα βοηθούσε στη διαφύλαξη και ενίσχυση της εθνικής αυτοσυνειδησίας και ελπίδας. Κατανοούσε, η Εκκλησία, πως μέσα στον αριθμητικό κατακλυσμό των βαρβάρων μόνο με την ποιότητα, την πνευματική πρόοδο και προκοπή, θα επιζούσαμε. Και πράγματι η πρωτοβουλία της Εκκλησίας, να θέσει υπό την ευθύνη της την Παιδεία του τόπου, αποδείχτηκε, εκ των υστέρων, η κύρια προϋπόθεση της αποτυχίας όλων των αφελληνιστικών προσπαθειών που ακολούθησαν και επί Αγγλοκρατίας.

Σημαντικότατος ήταν και ο ρόλος των Ιερών Μονών για την επιβίωση του Κυπριακού Ελληνισμού, κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Τα χρήματα των Μονών ήταν το κεφάλαιο του Γένους σε ώρες ανάγκης. Η γη τους ήταν το κυριότερο αντίβαρο στην Τουρκική κτημοσύνη και η επέκτασή της αυτόματα εσήμαινε επέκταση της ελληνικής κατοχής και επίσχεση του εξισλαμισμού. Γύρω από τις Μονές και τα μετόχιά τους, η υλική, τουλάχιστον, επιβίωση του Χριστιανικού πληθυσμού ήταν εξασφαλισμένη, και αυτό δεν ήταν μικρό. Ήταν η πιεστικότερη προτεραιότητα της στιγμής.

Η ίδια η πρωτεύουσα διασώθηκε από την τουρκική περικύκλωση και εξασφαλίστηκε η ελληνική υπεροχή, με την απόφαση της Μονής Κύκκου, να αγοράσει, στη δεκαετία του 1880, αμέσως μετά την αλλαγή κυριάρχων, όλα τα τουρκικά τσιφλίκια των γύρω χωριών. Χωρίς την επέκταση εκείνη, μοίρα της ελληνικής κοινότητας Λευκωσίας, στον 20ό αιώνα, θα ήταν η ασφυξία και ο μαρασμός.

Η παρουσία της Εκκλησίας, σ'ολόκληρο τον ελληνικό χώρο, στην προετοιμασία του αγώνα της παλιγγενεσίας, είναι αναμφισβήτητη. Το ίδιο και στην Κύπρο. Το μαρτυρούν οι επανειλημμένες επισκέψεις των Φιλικών και οι συνεννοήσεις τους με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό και τους άλλους αρχιερείς και προκρίτους της νήσου, καθώς και τα προληπτικά μέτρα της Τουρκικής κυβέρνησης, με την αποστολή στη νήσο πολυάριθμου στρατού. Οι εκφοβιστικές σφαγές, που προηγήθηκαν της 9ης Ιουλίου, κυρίως κληρικών, (μόνο στη Γιόλου, μικρό τότε χωριό της Πάφου, καρατομήθηκαν στις 25 Μαΐου 1821 τρεις ιερείς), το αιματοκύλισμα της 9ης Ιουλίου κατά το οποίο, όχι μόνον ο Αρχιεπίσκοπος και οι Μητροπολίτες της νήσου αλλά και όλη η θρησκευτική ηγεσία του τόπου (ηγούμενοι, ιερείς, διάκονοι, μοναχοί), εξοντώθηκαν και οι πληροφορίες των ξένων περιηγητών, μάς πείθουν για τον ηγετικό ρόλο της Εκκλησίας στην Επανάσταση.

Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός ήταν μυημένος από καιρό στη Φιλική Εταιρεία. Τόσον αυτός, όμως, όσον και οι ηγέτες της Φιλικής Εταιρείας είχαν, πολύ σωστά, διαβλέψει την ιδιότυπη θέση της Κύπρου μέσα στο κέντρο του σουλτανικού κράτους. Κάθε απόπειρα ένοπλης εξέγερσης των Κυπρίων θα καταπνιγόταν αμέσως στο αίμα από δυνάμεις που θα αποβιβάζονταν γρήγορα από τις γύρω περιοχές. Γι' αυτό και ο Κυπριανός «ηυλόγησε το εγκυμονούμενον εγχείρημα και ενίσχυσεν αυτό χρηματικώς κατά το δυνατόν». Αναφέρεται πως ο Κανάρης προσήγγισε πολλάκις την Κύπρο και πήρε τρόφιμα και ρουχισμό που μαζεύτηκαν από τους κατοίκους για τον αγώνα.

Η Κύπρος και η Εκκλησία της πλήρωσαν ακριβά τη συμμετοχή τους στον αγώνα

των Πανελλήνων έστω και αν αυτή η συμμετοχή δεν γινόταν στα φανερά. Η θυσία των Εθνομαρτύρων της 9ης Ιουλίου δεν ήταν προληπτικό μέτρο του δυνάστη. Ήταν το αποτέλεσμα της ενεργού δράσης της Κυπριακής Εκκλησίας κατά την κρισιμότερη περίοδο της νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας.

Λόγω της ενεργού ανάμιξης της Εκκλησίας στους αγώνες για υπεράσπιση ή ανάκτηση της εθνικής ελευθερίας, δεν χρειάστηκαν ιδεολογικά στηρίγματα για τις συχνές επαναστάσεις των Ελλήνων. Μ' αυτές εξέφραζαν το ελληνορθόδοξο φρόνημά τους, στο οποίο συνυφαίνονται ο Θεός με την επανάσταση και η Ορθοδοξία με την ελευθερία. Έτσι, η Επανάσταση του 1821 νοείται ως «βουλή του Θεού», διότι Εκείνος είχε αποφασίσει την απελευθέρωση του Γένους. Ο Αγώνας είχε καταξιωθεί στη συλλογική εθνική συνείδηση ως θρησκευτική πράξη. Ο υπόδουλος ελληνικός λαός στήριζε τις διεκδικήσεις του για ελευθερία, στη χριστιανική θέση ότι ο άνθρωπος είναι δημιούργημα «κατ' εικόνα Θεού και ομοίωσιν», δημιουργήθηκε δηλαδή από τον Θεό για να είναι ελεύθερος, αφού χαρακτηριστικό του Θεού είναι η ελευθερία. Γι'αυτό η Γ΄ Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας διακήρυττε: « Κάλλιον να μην υπάρχη 'Έλλην εις τον κόσμον, παρά να ατιμάζη το κατ' εικόνα Θεού και ομοίωσιν, υπάρχων ανδράποδον του αναισθήτου Τούρκου, ενώ επλάσθη από τον Θεόν ελεύθερος.»

Στην Κύπρο ανεπιτυχή επαναστατικά κινήματα συνέχισαν να εκδηλώνονται, με όλες τις τραγικές συνέπειές τους, καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, και μετά τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Κι όταν το 1878 η Κύπρος περιήλθε στα χέρια των Άγγλων, οι Έλληνες κάτοικοί της θεώρησαν ότι πλησίασε ο χρόνος της εθνικής αποκατάστασής τους. Ανίδεοι από πολιτικές μανούβρες και σκοπιμότητες, νόμιζαν πως, όπως το 1864 η Αγγλία πρόσφερε τα Επτάνησα στην Ελλάδα, έτσι θα γινόταν και με την Κύπρο. Ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος υποδεχόμενος τους Άγγλους διαβεβαίωνε ότι ο κυπριακός λαός, «θέλει διατελεί αφοσιωμένος εις την νέαν αυτού κυβέρνησιν» αλλά «χωρίς να αρνηθεί την καταγωγήν και τους πόθους αυτού».

Οι ελπίδες των Κυπρίων γρήγορα διεψεύσθησαν, ιδίως μετά το 1925, που η Αγγλία προσάρτησε την Κύπρο ως αποικία. Οι επισκέψεις του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου του Γ΄ στο Λονδίνο δεν απέδωσαν, και τον Οκτώβριο του 1931 σημειώθηκε η πρώτη εξέγερση. Οι Άγγλοι κατέπνιξαν στο αίμα την εξέγερση αυτή που είναι γνωστή ως «Οκτωβριανά» και προσπάθησαν να επιφέρουν καίριο πλήγμα κατά της Εκκλησίας που διαισθάνονταν ότι ευθυνόταν γι' αυτή. Δύο Μητροπολίτες, ο Κιτίου και ο Κυρηνείας, καθώς και πάμπολλοι άλλοι, λαϊκοί και κληρικοί, εξορίστηκαν. Ο Πάφου Λεόντιος απουσίαζε από την Κύπρο σε εκκλησιαστική αποστολή όταν εξερράγη το κίνημα γι'αυτό κι απέφυγε την εξορία. Με διάφορους τρόπους, όμως, η αποικιακή

κυβέρνηση καθυστέρησε την επιστροφή του στην Κύπρο.

Ο αγώνας της Εκκλησίας συνεχίζεται όμως, αμείωτος. Ο Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος, ως Τοποτηρητής του Αρχιεπισκοπικού θρόνου, και μόνος επίσκοπος στην Κύπρο από το 1933 μέχρι το 1947, παρόλο που σύρεται στα δικαστήρια, περιορίζεται σε μοναστήρια και υφίσταται εξευτελισμούς, μπορεί και κρατά την Παιδεία στα χέρια της Εκκλησίας και τον πόθο της Ένωσης ζωντανό. Αντιτάσσεται, ακόμα, αποτελεσματικά, στην πλήρωση του Αρχιεπισκοπικού θρόνου βάσει των νέων αποικιακών νόμων, πράγμα που θα υποδούλωνε την Εκκλησία στην ξένη κυβέρνηση. Το 1950 η Εκκλησία διεξάγει το ενωτικό δημοψήφισμα, στο οποίο 96% του Κυπριακού Ελληνισμού ζήτησε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Κι όταν διεφάνη ξεκάθαρα, ότι η Κατοχική δύναμη δεν είχε διάθεση να παραχωρήσει ελευθερία στον Κυπριακό λαό, η Εκκλησία ηγήθηκε, διά του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, του αγώνα για αποτίναξη του αποικιακού ζυγού.

Η προετοιμασία του αγώνα έγινε κυρίως μέσω των Κατηχητικών και με την ίδρυση από την Εκκλησία των ΟΧΕΝ(Ορθοδόξων Χριστιανικών Ενώσεων Νέων και Νεανίδων). Υπό την ευθύνη και την καθοδήγηση εμπνευσμένων κληρικών, οι ΟΧΕΝ έγιναν τα εκκολαπτήρια των αγωνιστών της ΕΟΚΑ. Υπό την αιγίδα της Εκκλησίας λειτουργούσε και η ΠΕΟΝ(Παγκύπρια Εθνική Οργάνωση Νέων) που ιδρύθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τον Γ΄, αμέσως μετά την ανάρρησή του στον αρχιεπισκοπικό θρόνο για να περιλάβει τους εκτός των κατηχητικών νέους, και από την οποία προήλθαν άλλα στελέχη του αγώνα.

Όπως και στους άλλους αγώνες της Κύπρου, έτσι και στον απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ, ήταν έντονο το θρησκευτικό στοιχείο και ο καθοδηγητικός ρόλος της Εκκλησίας.

Κύριο σύνθημα του αγώνα εκείνου ήταν το «υπέρ πίστεως και πατρίδος». Η πρώτη επαναστατική προκήρυξη του Διγενή ξεκινά με τη φράση: «Με την βοήθειαν του Θεού και πίστιν εις τον τίμιον αγώνα μας». Ο όρκος για τη μύηση στην οργάνωση γινόταν «εις το όνομα της αγίας και ομοουσίου και αδιαιρέτου Τριάδος».

Η εμπλοκή της Εκκλησίας, στον τιτάνιο εκείνο αγώνα, τον οποίον η ίδια είχε προετοιμάσει, εκδηλώθηκε σε όλους τους τομείς, πρακτικά και άμεσα. Αυτή χρηματοδότησε τον αγώνα, την αγορά οπλισμού, τη συντήρηση των οικογενειών των ανταρτών και όσων φονεύονταν από τους Άγγλους κατακτητές. Γράφει χαρακτηριστικά ο Διγενής στο «Χρονικόν» του αγώνος της ΕΟΚΑ: «Όπως εις όλους τους υπέρ ελευθερίας αγώνας του έθνους, ούτω και εις τον Κυπριακόν, η Κυπριακή Εκκλησία εστάθη εις το ύψος τής εθνικής αποστολής της και εβοήθησε

κατά τρόπον αντάξιον προς τας παραδόσεις τής Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, τον σκληρόν τετραετή αγώνα. Η συμμετοχή του Κυπριακού κλήρου εις αυτόν υπήρξε καθολική και ανεπιφύλακτος, κατ'αυτόν δε εδοξάσθη άπαξ έτι το τιμημένον ράσον. Η συμβολή των κληρικών δεν περιορίσθη μόνον εις βοηθητικάς υπηρεσίας , αλλά πλείστοι τούτων συμμετέσχον ενεργώς εις τον αγώνα, λαμβάνοντες μέρος εις ενέδρας και ενόπλους συγκρούσεις μετά του αντιπάλου....»

Μεγάλη συνεισφορά της Εκκλησίας στον αγώνα συνιστούσε και η στήριξη και ενδυνάμωση του ηθικού των αγωνιστών. Προς τούτο είχε ιδρυθεί «Υπηρεσία Πνευματικού Ανεφοδιασμού» υπό τον διευθυντή της Ιερατικής Σχολής Αρχιμανδρίτη Κωνσταντίνο Λευκωσιάτη. Αυτή προμήθευε, συν τοις άλλοις, θρησκευτικού και εθνικού περιεχομένου βιβλία στους αντάρτες και στους κρατουμένους, εξυψώνοντας το ηθικό τους και προστατεύοντάς τους από την ανία και την πλήξη. Από τις επιστολές των αγωνιστών, των κρατουμένων, και ιδιαίτερα των μελλοθανάτων, φαίνεται αυτή η ευεργετική επίδραση που εξασκούσε σ'αυτούς η Εκκλησία. Και μόνον αυτό το ενθουσιαστικό στοιχείο το οποίο πρόσφερε στους αγωνιστές, θα'ταν αρκετό για να εκτιμηθεί η μεγάλη προσφορά της Εκκλησίας στον αγώνα.

Τη σημασία της ενεργού ανάμιξης του Κλήρου δείχνει και η αντίδραση του εχθρού: Προσπάθησε αμέσως να εξοντώσει τους επί κεφαλής. Η σύλληψη και η εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του Μητροπολίτου Κυρηνείας Κυπριανού, οι περιορισμοί που επέβαλλαν συχνά στον τότε εθναρχεύοντα Μητροπολίτη Κιτίου Άνθιμο και τον Χωρεπίσκοπο Σαλαμίνος Γεννάδιο, και η σύλληψη άλλων σημαινόντων κληρικών, σ'αυτό αποσκοπούσε: Στη διάλυση του αγώνα. Ήταν εφαρμογή του «κτυπήστε την κεφαλή για να παραλύσει το σώμα».

Τα Μοναστήρια, από την άλλη, είχαν καταστεί τα καταφύγια των ανταρτών. Πολλοί από τους μοναχούς είχαν γίνει οι αγγελιαφόροι, τροφοδότες, φρουροί, οδηγοί των ορεινών ομάδων.

Μα και οι Μητροπόλεις και όλα τα εκκλησιαστικά ιδρύματα είχαν συμβάλει τα μέγιστα στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Γράφει ο Ιωάννης Κασίνης στο βιβλίο του «Απομνημονεύματα του αγώνα της ΕΟΚΑ», για την Ιερατική Σχολή «Απόστολος Βαρνάβας»: «Η Ιερατική Σχολή ήταν το κέντρο της ΕΟΚΑ… Εκεί κατέφευγαν κυνηγημένοι αγωνιστές και από εκεί στέλλονταν σε ασφαλείς τόπους…Από την αρχή του αγώνα μέχρι τον Ιούνιο του 1956, όλα τα φυλλάδια που κυκλοφορούσαν στην Κύπρο τυπώνονταν στην Ιερατική Σχολή… Κοντά στη Σχολή και ύστερα από υποδείξεις του διευθυντή της , έγινε η κεντρική αποθήκη του οπλισμού της ΕΟΚΑ…»

Έτσι, λοιπόν, η Εκκλη σία της Κύπρου, που σε καιρούς κατακλυσμών στάθηκε η κιβωτός της σωτηρίας του λαού, η καταφυγή και το στήριγμα στους κινδύνους, έγινε και το δόρυ και η εμπροσθοφυλακή, ο εμπνευστής και ο καθοδηγητής στον εθνικό απελευθερωτικό αγώνα.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, λόγω της εγκαθίδρυσης υπεύθυνης Κυπριακής Κυβέρνησης, η Εκκλησία μπόρεσε και απόθεσε μέρος των ευθυνών της γύρω από την εθνική διαπαιδαγώγηση του λαού. Στις τραγικές, όμως, μέρες που περνούμε, η φωνή της δεν σίγησε ούτε και θα σιγήσει ποτέ.

Απ’όλους, μάλιστα, δικούς μας και ξένους, φίλους και εχθρούς, ομολογείται πως ήταν καθοριστικός ο ρόλος της στην καθοδήγηση του λαού για απόρριψη του απαράδεκτου σχεδίου Ανάν, που πρόσφερε την Κύπρο, εύκολη λεία στην Τουρκία.

Στον τόπο μας, λόγω της επί αιώνες ύπαρξης ξένης κατοχικής κυβέρνησης, εδημιουργήθη η παράδοση της πολιτικής κατεύθυνσης του λαού από την Εκκλησία, η οποία κατά φυσική ακολουθία, ανέλαβε, στο τέλος, διοργάνωσε και ηγήθηκε του απελευθερωτικού αγώνα. Για τον κυπριακό λαό ο ηγετικός ρόλος της Εκκλησίας αποτελεί παράδοση αιώνων. Η παράδοση αυτή δεν μπορεί να εκριζωθεί, γιατί είναι στοιχείο χαρακτηριστικό αυτού τούτου του εθνικού μας βίου. Και μετά την Ανεξαρτησία, παρά την ύπαρξη δικής μας Κυβέρνησης, η οποία χειρίζεται το εθνικό θέμα, ο λαός, σε κάθε δυσκολία και σε κάθε καμπή του προβλήματος, αναζητεί την τοποθέτηση του Αρχιεπισκόπου και κατ' επέκταση της Εκκλησίας. Ιδιαίτερα σήμερα, που εξαιτίας της τουρκικής βουλιμίας, της αδιαφορίας του διεθνούς παράγοντα και της παντοδυναμίας των ξένων συμφερόντων, αλλά και της διαφθοράς στο εσωτερικό μας μέτωπο, μοιάζουμε σαν τον χορό αρχαίας τραγωδίας που βλέπει την καταστροφή και δεν μπορεί να κάνει τίποτε, οι ελπίδες μας είναι στραμμένες προς την Εκκλησία. Γι'αυτό και οι διάφορες δημοσκοπήσεις παρουσιάζουν τον λαό να εμπιστεύεται την Εκκλησία περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο θεσμό.

Ο μεγάλος Χαλκηδόνος Μελίτων έλεγε ότι η Εκκλησία φέρει την ευθύνη της Ιστορίας. Και ως απολύτως υπεύθυνος, έλεγε, φέρει την ευθύνη και αυτών ακόμη των ανεύθυνων. Αν αυτό ισχύει παντού, σε κάθε τοπική Εκκλησία, ισχύει πολύ περισσότερο στην περίπτωση της Εκκλησίας της Κύπρου. Στη συνείδηση της Ιστορίας βαρύνει το ένδοξο παρελθόν της Εκκλησίας της Κύπρου, το οποίο αναμένεται και πρέπει να βιωθεί επάξια και ως παρόν, για να δημιουργηθεί ένα μέλλον αντάξιο του παρελθόντος.

Η Εκκλησία είναι μεν ταμειούχος της παράδοσης, γίνεται όμως και μήτρα που κυοφορεί το μέλλον. Ας μην ξεχνούμε και την ετυμολογία της λέξης «παράδοση». Παράδοση δεν είναι ό,τι παραλαμβάνει κανείς (αλλιώς θα λεγόταν παραλαβή), αλλά ό,τι θα παραδώσει (από το ρήμα παραδίδωμι). Παράδοση είναι η ζωντανή φωνή του παρελθόντος. Δεν είναι στροφή προς το παρελθόν· είναι τροφή για το μέλλον. Αυτή την παράδοση κι αυτό το ήθος τα οποία διακρατεί η Εκκλησία, έχει υποχρέωση να τα διαφυλάξει ως παρακαταθήκη και να τα παραδώσει στις μέλλουσες γενεές που θα πρέπει να συνεχίσουν τα οράματα των πατέρων τους.

Η Εκκλησία δεν είναι μια κοσμική Κυβέρνηση, που μετρά τη ζωή της με πενταετίες, και ανασχηματισμούς κομματικών μεταβολών και συμφερόντων. Ούτε και είναι «κοινωνικό κατεστημένο», όπως θέλουν να την παρουσιάσουν κάποιοι, που αναλώνεται σε ταξικά και κλαδικά συμφέροντα, τα οποία αντιπαραθέτουν τους ανθρώπους. Είναι ο θεόσδοτος θεσμός που έχει σύνταγμα και νόμους το «αγαπάτε

αλλήλους» και το «επ’ ελευθερία εκλήθητε», και που καθοδηγεί, πολλές φορές μέσα από την οδύνη και τους κατατρεγμούς, όλους, στην ελευθερία των τέκνων του Θεού.

Οι πρόγονοί μας κάτω από την καθοδήγηση της Εκκλησίας, αγωνίστηκαν και θυσιάστηκαν για την Ελληνικότητα της νήσου μας. Σήμερα, που πυκνώνουν, κατά γενική ομολογία, τα μαύρα σύννεφα, που απειλούν με οριστικό αφανισμό τον Ελληνισμό της Κύπρου, γίνεται πιο επιτακτικό, έστω και την υστάτη, το χρέος μας, για επιλογή πορείας που θα μας δικαιώσει απέναντι στην ιστορική μας παράδοση.

Οφείλουμε ως Εκκλησία να αναλάβουμε τις ευθύνες μας. Να πρωτοστατήσουμε για τη συσπείρωση όλων- κυβέρνησης, πολιτικών κομμάτων και λαού-, να ανασυντάξουμε τις δυνάμεις μας για να αποτρέψουμε τους τουρκικούς σχεδιασμούς και να εξασφαλίσουμε τη συνέχιση της εθνικής παρουσίας μας στην Κύπρο. Αυτές οι ευθύνες μας πρέπει να έχουν συγκεκριμένους σαφείς και άμεσους στόχους: Να κατανοήσουμε, πρώτα, ότι το μόνο όπλο που μας έμεινε για εθνική επιβίωση είναι, σήμερα, η κρατική μας οντότητα. Γι’αυτό και θα πρέπει να εμμείνουμε αμετακίνητοι σε λύση που να διασφαλίζει ξεκάθαρα τη συνέχιση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κάθε άλλη λύση οδηγεί στην τουρκοποίηση της Κύπρου και αφανισμό του Κυπριακού Ελληνισμού.

Να αντιληφθούμε, ύστερα, τον σοβαρότατο κίνδυνο που προέρχεται από την είσοδο στο έδαφός μας των παράνομων Μουσουλμάνων μεταναστών, που διοχετεύει σκόπιμα η Τουρκία, με σκοπό την αλλοίωση του δημογραφικού χαρακτήρα και των ελεύθερων περιοχών· και να εργαστούμε συστηματικά για παρεμπόδιση αυτής της εισόδου. Ο κίνδυνος από τους λαθρομετανάστες αυτούς είναι τεράστιος, με επιπτώσεις στην παιδεία και στην οικονομία της χώρας μας και με ορατή τη χρησιμοποίησή τους ως πέμπτης φάλαγγας, στο εσωτερικό μας, σε περίπτωση σύρραξης. Και συνιστά όνειδος για όλους μας η αντίθεση μερικών στα στοιχειώδη μέτρα που λαμβάνονται για παρεμπόδιση αυτής της εισόδου.

Να καταπολεμήσουμε, στη συνέχεια, αποτελεσματικά, τη διαφθορά που απειλεί, ως νέος Αττίλας, να εκθεμελιώσει ό,τι απέμεινε όρθιο στον τόπο· από την υπόληψη στο εξωτερικό, μέχρι και την εκτίμηση του πιο άσημου πολίτη στην Κύπρο.

Να καταγγείλουμε σε όλα τα διεθνή βήματα και με όλη τη δύναμη της ψυχής μας, τον συνεχιζόμενο εποικισμό των κατεχομένων μας και να απαιτήσουμε τις προβλεπόμενες από τις διεθνείς συμβάσεις κυρώσεις στην κατοχική δύναμη.

Να διεκδικήσουμε και για τον λαό μας όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα που απολαμβάνουν όλοι οι ελεύθεροι λαοί και την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού κεκτημένου και στη χώρα μας, που είναι κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν όλοι οι Ευρωπαίοι έχουν το δικαίωμα ελεύθερης διακίνησης, εγκατάστασης και απόκτησης περιουσίας σε όλες τις χώρες της Ένωσης, με ποια λογική εμείς να στερούμαστε αυτό το δικαίωμα στην ίδια την πατρίδα μας; Κι αν για όλους ισχύει η αρχή ένας άνθρωπος μία ψήφος, γιατί σε μας το 18% να επιβάλλεται στο 82% του πληθυσμού;

Προπάντων, όμως θα πρέπει να ηχεί, αδιάλειπτα, στ'αυτιά μας ο λόγος του Θουκυδίδη για το δίκαιο και την ισχύν, όπως εκτίθεται στον δραματικό διάλογο Αθηναίων και Μηλίων: «Το επιχείρημα του δικαίου έχει αξία», λέει, «όπου υπάρχει δύναμις προς επιβολή! Όμως ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος παραχωρεί ότι του επιβάλλει η αδυναμία του». Γι'αυτό θα πρέπει να αντιληφθούμε τη σημασία που έχει η αναβίωση του δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Κύπρου- Ελλάδος για την εθνική επιβίωσή μας καθώς και η άμεση και αποτελεσματική ενίσχυση της αμυντικής θωράκισής μας και η ανανέωση των εξοπλιστικών προγραμμάτων μας.

Νομίζω μόνο με τις πιο πάνω προϋποθέσεις θα εξασφαλίσουμε τη συνέχιση της παρουσίας του Ελληνισμού στη γη αυτή των πατέρων μας.

Μακαριώτατοι,

Άγιοι Αδελφοί,

Κυρίες και Κύριοι,

Είκοσι οι αιώνες από την εγκαθίδρυση της Εκκλησίας του Χριστού στην εσχατιά αυτή της Ελληνικής γης. Τόσοι και οι αιώνες της συμπόρευσης Χριστιανισμού και Ελληνισμού στην αγία νήσο. Δεκαέξι οι αιώνες της επίσημης αναγνώρισης του Αυτοκεφάλου μας. Τόσοι και οι αιώνες από την αναγνώριση των αυτοκρατορικών προνομίων στον Προκαθήμενό μας και των συνεχών αγώνων της Εκκλησίας για τα εθνικά δίκαια του τόπου. Διακόσια τα χρόνια από την ανεπανάληπτη ψυχική δόνηση που αισθανθήκαμε στο μήνυμα της Ελληνικής Εξέγερσης και την εθνική παλιγγενεσία. Εξήντα έξι τα χρόνια από την ηρωική εποποιΐα του 55, η οποία πιστοποίησε την εθνική μας καταγωγή.

Μετρούμε, όμως, και σαράντα επτά χρόνια από τον εφιαλτικό πρόλογο της μεγάλης εθνικής τραγωδίας μας. Και μαζί με τα χρόνια, μετρούμε, τα όνειρα που σκοτώθηκαν, τις πληγές που μαζεύτηκαν, τις θυσίες που αδικήθηκαν. Μετρούμε

και τους ελληνικούς αιώνες που πέρασαν από την πικραμένη μας πατρίδα. Και βρίσκουμε το συνολικό άθροισμα τόσο μεγάλο και βαρύ που να μην επιτρέπει την παραμικρή εκτροπή από τον επιβαλλόμενο αγώνα για την ελευθερία, τη σωτηρία και τη δικαίωση του Κυπριακού Ελληνισμού. Γι’αυτό με στεντόρεια φωνή και με εκκλησιαστική ορολογία βροντοφωνάζουμε: Όσοι Έλληνες προσέλθετε. Οι μηδίζοντες προέλθετε! Μή τις των Λεβαντίνων!